

Borçalılı Türklerin Yurttaşlık Kazanımları ve Tahmini Nüfus Sayıları Üzerine Bir Değerlendirme

Received/Geliş: 21/04/2017

Rasim BAYRAKTAR*

Accepted/Kabul: 13/06/2017

Öz

Gürcistan etnik açıdan renklilik arz eden bir ülkedir. Ülkede Gürcülerin dışında çok sayıda etnik grup yaşamaktadır ve bunlar ülke nüfusunun %30'unu oluşturmaktadır. Bu azınlıklar içinde en büyük gruplardan birini de Borçalılı Türkler teşkil etmektedir. Borçalılı Türklerin aidiyet kimliklerini yaşatmaları gerek Gürcistan gerekse azınlıklar açısından önem arz etmektedir. Ülkedeki yurttaşlık kazanımları ve nüfus sayılarının irdelenmesi elzemdir.

Ayrıca Borçalılı Türkler tarihte (19. ve 20. yy) yaşanan savaşlardan dolayı birkaç ülkeye zorunlu göç ettirilmişlerdir. Bu nedendir ki bugün Gürcistan dışında Azerbaycan, Kazakistan, İran ve Türkiye'de varlık göstermektedirler. Çalışmamızda birden çok ülkede varlık gösteren Borçalılı Türklerin *yurttaşlık, yerleşim yerleri ve tahmini nüfus sayıları* üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Borçalılı Türkler, Yurttaşlık, Yerleşim Yerleri, Nüfus Dağılımları

An Assessment On Citizenship of the Borchalili Turks and Estimated Population Numbers

Abstract

Georgia is a country that demonstrates ethnic differences. In the country, ethnic groups are living except of Georgians and these groups constitute population of country %30. In these minorities, Borchalili Turks constitute one of the greatest groups. It is important that the Borchalili Turks to maintain their identity, Georgia is important for minorities as well. Citizenship achievements in the country and the examination of the population figures are eloquent.

In addition, Borchalili Turks were forced to relocate to several countries due to the wars in history (19th and 20th centuries). This is why they are present in Azerbaijan, Kazakhstan, Iran and Turkey apart from Georgia today. An assessment will be made in our work on the citizenship, settlements and estimated population numbers of Turks who are present in more than one country

Key words: Borchalili Turks, Citizenship, Settlement Locations, Population Distributions

---

* Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Din Sosyolojisi Bilim Dalı Öğretim Üyesi; rbayraktar@hotmail.com; ORCID ID: 0000-0002-7576-8183

Giriş

Anadolu-Türk coğrafyasını Türkistan coğrafyasına bağlayan Kafkasların güney ülkesi olan **Gürcistan**, zengin etnik nüfus yapısıyla renklilik arz etmektedir. Ansiklopedi kaynaklarında devletin adı Gürcistan Cumhuriyeti, başkenti Tiflis, nüfusu 4.483.200 (1 Ocak 2013), yüzölçümü 69.700km², resmi dili Gürcüce, dini Ortodoks, İslamiyet, para birimi Lari şeklinde bilinen ülke nüfusunun %30'u azınlıklardan oluşmaktadır. Bunlar; Azerbaycan Türkleri (%6,5), Ermeniler (5,7), Ruslar (%1,5), Abhazlar ve Ostlerdir. Bu gruplar dışında az sayıda Asuri, Çeçen, Çinli, Gürcistan Yahudisi, Rum, Kabarday, Kürt, Tatar, Zaza ve Ukraynalılar da bulunmaktadır. Diğer taraftan nüfusun büyük çoğunluğunu ise (%70) Gürcüler, Acarlar, Lazlar, Megreller ve Svanlar oluşturmaktadır (*Türk Ansiklopedisi*, 1970:206-208; Dursun, 1996:310-311).

Ülke nüfusu farklı etnik gruplardan oluşmasına rağmen bu gruplar yurttaşlık konusunda bilinçli bir vatandaş görünümündedirler. Aidiyet kimliklerini yaşamın her alanında hissettirmekle birlikte bu durum, aralarında her hangi bir anlaşmazlığa sebebiyet vermemektedir. Temelde heterojen yapıya sahip fakat görünürde paylaşımcı-hoşgörülü homojen bir toplum yapısı konumundadırlar.

Bugün söz konusu azınlık (%30) nüfusun önemli bir kısmını oluşturan Borçalılı Türkler başta Gürcistan olmak üzere Azerbaycan, Kazakistan, İran ve Türkiye'de varlık göstermektedirler. Buldukları ülkelerdeki *yurttaşlık kazanımları, yerleşim yerleri ve tahmini nüfus sayılarının* belirlenmesi önem arz etmektedir. Gerek Gürcistan gerekse söz konusu diğer ülkeler açısından ikili ilişkiler çerçevesinde sosyolojik bir çözümleme yapmak elzemdir. Çalışmamızda söz konusu nüfusun farklı ülkelere dağılıma nedenlerinin tarihi arka plânına kısaca açıklık getirilecektir. Buldukları ülkelerdeki kazanımları irdelenecektir.

Bu bağlamda, İran'da bulunan Borçalılı Türklerin durumları yukarıda zikredilen hususlar çerçevesinde çalışmamıza dahil edilmeyecektir. Bunun nedeni, İran'da, gerek resmi gerekse bağımsız otoriteler tarafından ülkedeki azınlıklarla ilgili farklı iddiaların ileri sürülmesidir. Konunun hassasiyetine binaen İran'daki Türk nüfusunun bugünkü kazanımlarının daha geniş bir akademik çalışma kapsamında irdelenmesi gerektiğini düşünüyoruz.

1989 nüfus sayımı sonuçlarına göre Gürcistan'daki Borçalı Türklerin (aynı zamanda Karapapaklar/ Terekemeler¹ adıyla da bilinirler) nüfusu 308 bin, tahmini tespitlere göre ise 500 bin civarındadır (Ağacan, 2004:90-101). Bugün bu nüfusun büyük çoğunluğu Gürcistan'ın Borçalı bölgesini yurt edinmiş ve bölgeye bağlı Sarvan, Başkeçit (Dmanis), Karayazı (Gardaban), Bolnis ilçeleri ile bu ilçelere ait 200 civarındaki yerleşim yerlerinde; Tiflis şehrinin Şeytanpazarı, Ortacalı, Saburtala, Cardaban, Gazaklar, Çamlıbel, Vera, Vaşlicvar, Gırmagel mahalleleri ile Batum, Telav, Gori, Msbeta, Rustavi şehirlerinin pek çok mahalle ve köyünde; yine Ağbulak (Tetritisğaro), Barmaksız (Zalga), Logadeks ve Karaçöp (Sağareco) şehirlerinin bazı mahalle ve köylerinde yerleşmiş konumdadırlar (Kafkasyalı, 2012:269-304).

Coğrafi Konum

Türklerin eski yerleşim yeri olarak bilinen ve bugün de iskân konumunu koruyan Borçalı bölgesi Gürcistan'ın Güney Doğusu ile Ermenistan'ın Kuzeyi ve Azerbaycan'ın Batısında yer alan üçte biri düzlük olan dağlık bir yurttur. Bu kadim Türk yurduna üç önemli çay hayat vermektedir. Birincisi, Gümrü'nün Kuzey-Doğusundan doğup, Aşağı Saral'ın altından geçip Hıram Çayı'na kavuştuktan sonra Kür Nehrine karışan Borçalı Çayıdır. İkincisi, Arakaz/Elegez Dağının Kuzeyinden ve Pembek Dağlarından doğarak Kemerli'den geçtikten sonra Aras'a karışan Kazak Çayıdır. Üçüncüsü ise Şahdağı'ndan doğan ve Dilican suyu ile birleşerek Kazak şehrinde geçen ve Poylu istasyonu ile Kazaklı köyü arasında Kür Nehri'ne karışan (aynı

¹ Farklı görüşler olmakla beraber genel kabule göre; *Karapapaklar*, siyah kuzu derisinden papak-uzun tüylü kalpak- giydikleri için bu ad ile anılmışlardır. Karakalpak, Karapapak veya Karabörklü isimleri aynı anlama gelmektedir. *Terekeme* kelime yapısı olarak Türkmen Arapça çoğul şekli olan Terakime'nin halk ağzıyla söyleniş biçimidir. Bkz: Mirza BALA, 'Karapapak', *İslam Ansiklopedisi*, MEB Yay., İstanbul, 1977, c.6, s. 330; İsmail Türkoğlu, 'Karapapaklar', *İslam Ansiklopedisi*, c. 24, TDV Yay., İstanbul, 1996, s. 470; Ali Kafkasyalı, "Karapapak Türkleri", *A.Ü. Türkiye Araştırmalar Enstitüsü Dergisi (TAED)*, Sayı:48, ss. 269-304.

Karapapaklar: Özbekistan'ın Karakalpak Özerk Cumhuriyeti'nde yaşamakta olan Karakalpaklar'la akrabadırlar. Bu iki grubun Kuman / Kıpçak ve Bulgar / Hazar Türkleri'nin bakiyeleri olduğu ve Karapapaklar'ın Hazar kağanlarına kız veren en itibarlı Kıpçak boylarından biri olarak bilinir. Bkz: F. Kırzioğlu, *Karapapaklar*, Erzurum, 1972; *Türk Ansiklopedisi*, c. 21, 'Karapapaklar', MEB Yay., Ankara, 1974, s. 309; F.Kırzioğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas-Elleri'ni Fethi: 1451-1590*, Ankara, 1993, s. 467; Ahmet Taşağıl, 'Karakalpaklar', *İslam Ansiklopedisi*, c.24, TDV Yay., İstanbul, 1996, ss.426-427.

zamanda bölgede yerleşen Ahıstafa kasabasının adından ötürü Ahıstafa Çayı da denilen) Kazak Çayıdır. Bu coğrafyanın en önemli hayat kaynaklarından biri de Kür nehri boyunca uzanan Karayazı ormanlarıdır. Dede Korkut kitabında *Göksu Güzel Kaba Dağ* veya *kışta yazda karı buzu erimeyen Kazılık Dağı* diye adı geçen Arakaz-Elegez dağı (4095 m) da bölgenin en önemli tabiat varlığıdır (Kırzioğlu, 1972:8).

Kaynaklarda hayvancılıkla uğraşan, yılın yarıya yakınını yaylalarda geçiren bir nevi yarı göçebe hayatı yaşayan Borçalılı Türkler/Karapapaklar, Tiflis ve Tiflis'in Doğu kesiminde çok yoğun olarak bulduklarından dolayı çevre halkı, buraya *Terekeme Gürcistanı*, Batılı seyyahlar ise *Georgie Turque* (Türk Gürcistan'ı) demişlerdir (Danişmend,1950:16). Merkezi Kutais olan batı kesimine ise *Halis Gürcistan* veya *Asil Gürcistan* denilmiştir (Çelebi, 1145:406). Evliye Çelebi seyahatnamesinde bu bölgeden bahsederken *vilayet-i asl-ı Gürcistan* (Çelebi, 2006:164) ifadesini kullanmaktadır.

Borçalı Türklerinin en kalabalık olduğu ülke Gürcistan'dır. Bölgenin tarihte devletlerin hâkimiyet mücadelesine sahne olması bölge insanının birçok ülkeye dağılmasına neden olmuştur. Bugün Gürcistan dışında buldukları ülkeler İran, Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan'dır.

Tarihsel Süreç

Bölge insanının bugünkü dağılımının tarihi perde arkasına kısaca ışık tutacak olursak; bölgede 16. Yüzyılın ortalarında Safevi Türk Devletinin hâkimiyet kazandığı görülür. Dönemin Safevi Türk Hakanı Şah Tahmasb (1524-1576) bölge güvenliği için Borçalı Karapapak/Terekemelerin kuzeyde *Terekeme Yaylağı* denilen Kafkas Dağları eteklerine; güneyde *Terekeme Türkmenlerinin yaylağı* olarak bilinen Ağrı Dağına; Doğuda Gence ovasına; Batıda Ahıska-Ardahan yaylalarına kadar kalabalık göçlerle yayılmasına müsaade etmiştir. Müteakip tarihlerde Osmanlı Devletinin Kafkaslara yönelmesi ile Safevi-Osmanlı hakimiyet mücadelesi başlamıştır. Her iki devlet bölgesel güç mücadelesinde siyasi ikballeri için Türk nüfusu üzerinde dini-mezhepsel kimliği vasıta kılmıştır. Şiiğin ve Sünniliğin yayılması için kışlakta bulunan Türk tayfalarına *Han* unvanı vererek ödüllendirmişlerdir (Kırzioğlu,1972:10; 1993: 388).

İlerleyen tarihlerde XVIII. yüzyılın sonlarında Rus Çarlığının sıcak denizlere inme politikası ile Kafkaslara yönelişi bölgedeki huzursuzluğu daha da artırmıştır. Böylece Kafkaslardaki güç mücadelesine bir yenisi daha eklenmiştir. Safevi, Osmanlı ve Rus Çarlığının siyasi mücadelesi bölgenin

geleceğini belirlemede etkili olmuştur. 19. ve 20. yüzyıllarda yaşanan savaşlar bölgenin siyasi taksimatlarla tabi tutulmasına ve bölge insanını sık-sık göç yapmasına neden olmuştur. Bu durum Rus Çarlığının bölgede Ruslaştırma-Hristiyanlaştırma politikasını arttırmasıyla bilhassa Müslüman-Türk azınlıklarını derinden etkilemiştir. Dönemin Safevi, Osmanlı, Rus devletleri arasında yapılan 1813 Gülistan Antlaşması, 1828 Türkmençay Antlaşması², 1920 Gümrü Antlaşması, 1921 Moskova Antlaşması sonucunda bölgenin yerleşik nüfusunun (Borçalı Türkleri) bir kısmı Gürcistan'ın Ahıska-Ahılkelek³ Bölgesine, önemli bir kısmı da Gürcistan dışında Azerbaycan, İran ve Türkiye'nin sınır bölgelerine göç etmişlerdir (Kırzioğlu,1972:8).

İran, Türkiye ve Sovyet sınır çizgilerinin belirlenmesi sonrasında Sovyet yönetimin bölgede baskı ve şiddet politikası daha da artmıştır. Sovyet yönetimi Müslüman topluluklara yönelik baskı ve şiddet politikasıyla birçok aydını bireysel sürgüne tabi tutmuş, Sibiry'a sürgüne göndermiş ve akabinde toplu sürgün kararları almıştır. Dönemin Sovyet lideri Stalin'in sınır bölgelerinin güvenlik gerekçesiyle almış olduğu 31 Temmuz 1944 tarih ve 6279 sayılı kararıyla 14 Kasım 1944 tarihinde Gürcistan'ın Ahıska Bölgesinde yaşayan Borçalılı Türkler de bölgenin yerli nüfusu Ahıska-lılarla birlikte

² 1828 Türkmençay Antlaşması'ndan sonra yurtlarını terk etmek zorunda kalan Karapapakların önemli bir kısmı Azerbaycan, İran ve Türkiye'ye göçmüşlerdir. Azerbaycan genel valisi Abbas Mirza zamanında İran'a göç ettirilen 800 Karapapak ailesine Suldüz bölgesi timar olarak vermiştir. Bu bölgeye gelen Karapapak grupları şunlardır: Tarkavün, Saral, Araplı, Can-Ahmedli, Çaharlı ve Ulaçlı. Esas grup Hanların mensup olduğu Tarkavün'dür. Karapapaklar'ı Suldüz'a getirerek burada aşireti kuran Mehdi Han Borçalı da Tarkavün boyundandır. 1908-1912 yıllarında Türk hâkimiyetine geçen bölge I. Dünya Savaşı döneminde bazen Türk, bazen da Rus idaresine geçmiş, 1919'da Ruslar'ın çekilmesinin ardından eskisi gibi İran'a kalmıştır. Bkz:İsmail Türkoğlu, 'Karapapaklar', *İslam Ansiklopedisi*, c.1-44, TDV Yayınları, İstanbul, 1996, c.24, s.470.

³ Ahılkelek: Ahılkelek Gürcistan'ın Ahıska Vilayetinin bir ilçesidir. Bölgede iki nesil Borçalı-Karapapak tayfası yaşadığı bilinmektedir. Biri Emirhasan/İmiehesen Karapapakları/Terekemeleri, diğeri(ikincisi) ise sadece Karapapaklar. Emirhesenli Karapapaklar/Terekemeleri, Türk hakanlarından Şah İsmailin Safevi Türk Devletini kurduktan sonra 16. yüz yılın ilk yıllarında fethettiği Ahıska ve çevresini yaylak-kışlak yapması ile bölgeye Karapapak/Terekeme tayfalarını yönlendirmesiyle geldikleri sanılmaktadır. İkinci nesil Karapapaklar/Terekemeler ise yukarıda bahsedilen 19. ve 20. asırlarda Safevi, Osmanlı, Rusların Kafkaslarda hakimiyet mücadelesi döneminde bölgeye yerleşmişlerdir. Bilhassa 1810-1921 yılları arasında Rusların Müslüman halklara baskılarının artmasıyla Kafkasların farklı bölgelerinden Anadolu sınır bölgelerine (Borçalı'dan gelenler Ahılkelek, Ardahan, Kars ve İğdir'in merkez ilçe ve köylerine) il ve ilçelerine zorunlu göç etmişlerdir. Bkz: *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, (Haz: Z.Kurşun, S.A. Kahraman, Y.Dağlı), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2006, C.2, s.162-163; Süleyman Erkan, *Kırım ve Kafkasya Göçleri*, KTÜ Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Yay., Trabzon, 1996; Ali Kafkasyalı, "Karapapak Türkleri", *A.Ü. Türkiye Araştırmalar Enstitüsü Dergisi (TAED)*, Sayı:48, ss. 269-304.

Türkistan'a (Borçalı Türkleri Kazakistana, Ahıskalı Türkler Özbekistan, Kırgızistan ve Kazakistan'a) zorunlu sürgüne gönderilmişlerdir (Bayraktar, 2014: 47-52). Böylece Ahılkelek'te yaşayan Borçalı Türklerinin tamamı Kazakistan'a sürülmüşlerdir.

Günümüzde gerek eski Sovyet bloğu ülkelerinde (Gürcistan-Azerbaycan-Kazakistan) gerekse Türkiye'de yaşayan Borçalı Türklerinin yaşadıkları yerleşim yerleriyle ilgili bilgilere ulaşmak kolaydır. Fakat nüfus sayılarıyla ilgili kesin bilgilere ulaşmak mümkün görünmemektedir. Gerçek nüfus sayımı olasılığı için başta eski Sovyet bloğu ülkelerinde (Gürcistan-Azerbaycan-Kazakistan) uygulanan ulusal kimlik tanım politikasının (nüfus sayım sistemlerini) azınlıkların tanımı açısından irdelenmesi gerekmektedir.

Yurttaşlık Kimlikler // Tahmini Nüfus Sayılar

Bilindiği gibi eski Sovyet ülkelerinde Sovyetlerin Milliyetler Politikasına göre yerel kimlikler desteklenmiş ve farklı ulusal kimlikler üretilmiştir. Stalin merkezli 1936 Sovyet Anayasasına göre yerel ulusal kimlikler şekillenmiştir. Sovyet Anayasasında Ulus, ortak bir dil, kendine ait bir toprak, ortak ekonomik bağlar ve kendine özgü bir zihniyet içeren ayırt edici özellikleri olan bir etnik gruptur, Gürcistanlı, Azerbaycanlı, Kazakistanlı gibi..(Bırsel,206:46-47). Uygulanan bu politika kapsamında Gürcistan'da yaşayan Türkler de pasaport kayıtlarına *Azerbaycanlı, Gürcistanlı Azerbaycanlı* veya *Gürcistan Azerbaycanlısı* şeklinde geçmiştir. *Azerbaycanlı* ve *Gürcistanlı Azerbaycanlı* kavramlarına *Azerbaycan'da Yaşayan İnsanlar* (*Azerbaycanlılar*) ve *Gürcistan'da Yaşayan Azerbaycanlılar* anlamları yüklenmiştir (Ağacan, 2004: 90-101). Bu kavramlar anlam bakımından pek açık olmayan tanımlama olsa da Gürcistan'da yaşayan Türklerin gerçek kimliğini tam ifade edememiştir.

Bu durum Gürcistan'ın bağımsızlık sürecinde bir müddet devam etmiş artık günümüzde tüm azınlıkları genel nüfusla birlikte *Gürcistan Vatandaşı* adıyla tanımlama politikası izlenmektedir.

Bugün Gürcistan vatandaşı olan Borçalılı Türkler kendi etnik, dil, din kimliklerini yaşamın her alanında kullanmaya hassasiyet göstermektedirler. Kendi aile ve sülale ilişkilerinde örf-adet-anane-geleneklerini yaşatmaktadırlar. Bu hassasiyete Gürcü yönetiminin yaklaşımı değişik olsa da, Müslüman Türk nüfusun geleneksel yaşamından Hristiyan Gürcü nüfusu her hangi bir rahatsızlık duymamaktadır.

Ülkedeki mevcut durum, Borçalı Türklerinin sayımı ile ilgili yapılacak titiz bir nüfus sayımında gerçek sayıya ulaşmanın mümkün olduğunu göstermektedir. Böyle bir çalışma ancak her iki tarafın katılımıyla gerçekleşecek bir nüfus sayımı çalışmasıyla mümkündür.

Sovyetlerin Milliyetler Politikasını Gürcistan'dan Azerbaycan'a göç eden Türkler açısından değerlendirildiğinde ulus kimlik politikası aynı şekilde uygulanmıştır. Fakat bu durum genelde Sovyetlerin politikasına ters düşse de Azerbaycan'ın lehine olmuştur. *Soy, dil, din, yurt, ülkü* değerleri açısından aynı zihniyete sahip olan Borçalılı Türkler, Sovyet ulusal kimliğine göre *Azerbaycanlı* olarak kayda alınmıştır. Kısa zamanda göçmen nüfus yerel nüfusla aynı vatandaşlık haklarına sahip olmuştur. Günümüzde Kazak, Ahıstafa, Şemkir ilçe ve köylerine yerleşmiş konumdadırlar. Azerbaycan'ın bağımsızlık dönüşümü sürecinde de sosyo-kültürel ilişkilerde her hangi bir sorun yaşamayan Borçalılı Türkler, sınırın her iki tarafındaki aile varlıklarıyla ilişkilerini devam ettirmektedirler.

Mevcut durumda Gürcistan'dan Azerbaycan'a göç eden Borçalılıların sayısının yapılması düşünüldüğünde; ilk yapılması gereken Gürcistan doğumlu olan ilk kuşağın ayıklanmasıdır. Bu ayıklanma göç eden ilk neslin doğum belgelerine bakılarak sayım yapılmasıdır. Fakat bu durum sadece göç eden ilk kuşak için geçerli olup ikinci ve üçüncü kuşak için ihtimal dışıdır. Çünkü sonraki kuşaklar yerli nüfusla kaynaşmış-karışmış konumdadır. Dolayısıyla yapılacak sayımda ortaya çıkacak olan sayının nüfus popülasyonu açısından tam bir değerlendirme olamayacağı ortadadır.

Sovyetlerin Milliyetler Politikasına Kazakistan açısından baktığımızda durum yine aynıdır. 1944 yılında Gürcistan'dan Kazakistan'a sürgün edilen Borçalılı Türkler Sovyet döneminde nüfus kayıtlarına *Azerbaycanlı* olarak geçmiştir. Bu duruma itiraz edip etnik kimliğinin Türk olduğunu talep edenlere de *Türk* yazılmıştır. Bu durum, Sovyet politikasına ters düşse de dönemin Sovyet Kazak yönetimi açısından ulusal ve etnik kimlik tanımlarından bir zorlama yapılmamıştır. Aynı zamanda Göçmen Türklerle yerli nüfus aynı ulusal haklara sahip olmuştur. Bunun izahı, her iki tarafın ortak *soy, dil, din* ve *ülkü* değerlerini taşıyan zihniyete sahip olmasıyla ancak yapılabilir.

Günümüzde Kazakistan'da tüm azınlıklar, genel nüfusla birlikte *Kazakistan Vatandaşı* olarak tanımlanmaktadır. Ülkede her etnik grup ulusal haklar açısından yerli halkla aynı haklara sahiptir.

Kazakistan'da Borçalılı Türklerinin sayımıyla ilgili alan araştırması yapan A.Kafkasyalı'nın tespitine göre 2012 yılı itibariyle mevcut sayı 65.000 civarındadır. Bu nüfus Kazakistan'ın Kentav, Türkistan, Çimkent, Sayram, Ordabas, Badam, Sarağaç, Türkübas, Langer, Almatı ve Dalgar şehirlerinde yaşamaktadır (Kafkasyalı, 2012:82-91). Bugün Kazakistan'daki Borçalılı Türkler, Ahıskalı Türklerle bütünleşmiş durumdadırlar.

Gerçek sayının ortaya çıkması için Azerbaycan'a göç eden Türklerde olduğu gibi Kazakistan'a sürgün edilen ilk kuşağın da Gürcistan doğumlu olduğu göz önünde bulundurulduğunda söz konusu nüfusun doğum belgelerine bakılarak sayım yapılabilme ihtimali mümkün görünmektedir. Bu durum sadece hayatta kalan ilk kuşak için geçerlidir. Diğer taraftan ikinci kuşak Sovyet nesli için düşünüldüğünde ise yapılacak çalışma Sovyet döneminde doğan orta yaş grubunun Sovyet pasaportlarına bakılarak *milliyet* hanesine *Azerbaycanlı* yazanların ayıklanmasıyla mümkündür. Üçüncü kuşak bağımsızlık döneminde doğan nesil için yapılacak çalışmada yine halen hayatta olan anne ve baba üzerinden tespit edilebilir.

Mevcut durum Kazakistan'da Borçalılı Türklerinin nüfus sayımı ile ilgili titiz bir sayım yapıldığında gerçek sayıya yakın bir sayı ortaya çıkarmanın mümkün olduğu görülmektedir. Böyle bir çalışma yine ancak her iki tarafın katılımıyla gerçekleşecek bir nüfus sayımı çalışmasıyla mümkündür.

Meselenin Türkiye boyutuna bakıldığında; ülkedeki göçmen Borçalılı Türklerinin gerçek sayılarının belirlenmesi eski Sovyet ülkelerine nazaran çok daha zordur. Çünkü Cumhuriyet Türkiye'sinde kuruluşun bugüne *ulusal kimlik nüfus kaydı* alınmakta ve etnik kimliklere yönelik her hangi bir ayrılıkçı politika izlenmemiştir. *Soy, dil, din, ülkü* değerleri bakımından aynı zihniyete sahip her iki taraf arasında karşılıklı kaynaşma yaşanmıştır.

Anadolu'ya göç eden Borçalılı Türklerinin büyük çoğunluğu bugün başta Kars, Ardahan ve Iğdır'ın merkez ilçe ve köyleri olmak üzere, Erzurum, Horasan, Hasankale, Aşkale, Muş, Bulanık, Siirt, Ahlat, Kayseri, Sivas, Tokat, Amasya, Adana, İstanbul, Ankara, Bursa merkez ilçe ve köylerinde yerleşmiş konumdadırlar (Erkan:1996).

Mevcut durum yapılacak nüfus sayımında belirli bir oranda bir sayıya ulaşmak mümkün görünmemektedir. Göç eden ilk kuşağın kayıtlarının ayıklanması düşünülecek olursa ki söz konusu kuşağın %5 hayatta kalmış durumdadır. Vefat edenlerin soy kütüğü kayıtlarını incelemek pek mümkün

değildir. Hayatta olan ikinci ve üçüncü kuşak da yerli nüfusla bütünleşmiş konumdadır.

Sonuç

Dört farklı ülkede varlık gösteren Borçalı Türklerinin Nüfus popülasyonu konusunda kısa bir değerlendirme yapacak olursak;

Gürcistan ve **Kazakistan**'da varlık gösteren Göçmen Türklerin nüfus kayıtlarıyla ilgili belirli oranda bir sayıya ulaşmak mümkün görünmektedir. Her iki ülkede var olan nüfus kayıt sisteminde ulusal kimlik kaydı esas alınmakla birlikte etnik aidiyetin kaydı kuvvetle ihtimaldir. Çünkü her iki ülkedeki göçmen Türkler *soy, dil, din, ülkü* değerlerini yaşamın her alanında ifade etme ihtiyacı duymaktadırlar. Kültürel özellikler gerek yerli nüfus gerekse göçmen Türkler açısından bir zenginlik olarak algılanmakta ve değerlendirilmektedir. Yapılacak nüfus sayımıyla ilgili her iki tarafın bir araya geleceği bir komisyon çalışmasıyla büyük oranda gerçek sayıya ulaşmak mümkündür. Her iki ülkenin nüfusla ilgili otoritelerinin tahmini verilerini dikkate aldığımızda bugün Gürcistan'da 500 bini aşkın Türk nüfusu olduğunu Kazakistan'da ise bu sayının 80.000 civarında olduğunu söylemek mümkündür.

Diğer iki ülke **Azerbaycan** ve **Türkiye**'de varlık gösteren Borçalı Türklerine gelince; gerek Azerbaycan gerekse Türkiye nüfus kayıt sisteminde ulusal kimlik esas alınmıştır. Fakat diğer iki ülkeye (Gürcistan ve Kazakistan) göre etnik kaydın burada önemsenmediği kuvvetle muhtemeldir. Her iki ülkede göçmen Türklerle yerli nüfus *soy, dil, din, ülkü* değerleri hususunda bütünleşmiş olup etnik değerlerini ifade etme ihtiyacı duymamaktadırlar. Kültürel zenginliklerini aile ve sülale ilişkilerinde yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar. Yapılacak nüfus sayımıyla ilgili her iki taraf açısından her hangi bir nüfus popülasyonuna ulaşılma olasılığı mümkün görünmemektedir.

Bugün önemli bir kısmının Gürcistan vatandaşlığı bulunmayan Borçalılı Türkler buldukları ülkelerde etnik kültürel ilişkilerini eskiye nazaran daha da güçlendirmiş konumdadırlar. Sovyetlerin dağılımı sonrası aileler ve sülaleler arasındaki akrabalık ilişkileri daha canlılık kazanmıştır. Vatandaş oldukları ülkelerde kurguladıkları sosyo-kültürel ve ticari faaliyetleriyle eş zamanlı yaşam mücadelesi vermektedirler. Ailelerin büyük çoğunluğu ana dilleri Türkçenin (Azerbaycan ve Türkiye Türkçesi) dışında

Gürcüce, Rusça ve Kazak Türkçesini de bilmekte ve etkin bir şekilde kullanmaktadırlar.

Ayrıca etnik aidiyetleriyle ilgili kültürel ritüellerini yaşatma hususunda da büyük hassasiyet göstermektedirler. Yöresel bazda (çalgi aletleri, folklor, mutfak v.s) zenginliklerini yaşatmak için kurdukları *cemiyet, vakıf ve dernek* faaliyetlerini çoğalttıkları görülmektedir. Günümüzde buldukları ülkelerde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarından en önemlileri: **Gürcistan**'da Gürcistan Azerbaycanlıları Milli Asamblesi, Gürcistan Gayret Halk Harekatı, Gürcistan Ana Vatanımdır, Azerbaycan-Gürcistan Yardım Derneği, Dayak Derneği, Birlik Hareketi, Ümid Derneği, Entelektüeller Birliği, Yeni Yol Birliği, Ozan Birliği, Gürcistan Azerileri Demokratik Birliği, Gürcistan Azerileri Kadınlar Birliği ve Köprü Kültürlerarası İşbirliği Birliği; **Kazakistan**'da Ahıska Kültür Merkezi, Dünya Ahıska Türkleri Birliği; **Azerbaycan**'da Borçalı İçtimai Cemiyeti; Azerbaycan – Türkiye Dostluk Derneği; Dünya Azerbaycanlılar Konseyi DAK; **Türkiye**'de Terekeme Karapapak Türkleri Kültür ve Sanat Derneği; İstanbul Azerbaycan Kültür ve Sanat Evi Derneği; İzmir Azerbaycan Kültür Merkezi Derneği ve Kars Azerbaycan Kültür ve Dayanışma Derneğidir.

Borçalılı Türklerinin buldukları ülkelerdeki (sosyo-kültürel, siyasi ve ticari) kazanımları, ait oldukları ülkelerin ilişkileri açısından siyasi ve akademik alanlarda çalışmalara zemin hazırlamaktadır. Mevcut durumun ikili ilişkilerde *tercümanlık, danışmanlık, koordinatörlük* gibi otoritelerde daha aktif bir şekilde kullanılması kaçınılmazdır.

Kaynakça

- Ağacan, Kamil.(2004). “Gürcistan Türklerinin Mevcut Durumu, Siyasi ve Ekonomik Sorunlar”, *Karadeniz Araştırmaları*, I, Ankara, Sayı:1 ss.90-101.
- Bala, Mirza. (1977). ‘Karapapak’, *İslam Ansiklopedisi*, VI, İstanbul: MEB Yay, s.330.
- Bayraktar, Rasim. (2014). *Eski Sovyetlerde Türk Kimliği*, 2. Baskı. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Birsel, Haktan. (2006). *Eski Dünyanın Karanlık Yüzü Orta Asya Jeopolitiği*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yay.
- Erkan, Süleyman. (1996). *Kırım ve Kafkasya Göçleri*, Trabzon: KTÜ Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Yay.
- Çelebi, Katib (Hacı Halife Mustafa b. Abdullah Katib Çelebi) (1145). *Kitab-ı Cihannüma li-Katib Çelebi*, İstanbul: Darü’l-Tıbaatı’l Amire.
- Danişmend, İsmail Hami. (1950). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, III, İstanbul: Türkiye Yay.
- Dursun, Davut. (1996). ‘Gürcistan’, *İslam Ansiklopedisi*, c.14, İstanbul: TDV Yay.,s.310-311.
- Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*.(2006). (Haz: Z.Kurşun, S.A. Kahraman, Y.Dağlı), İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Kafkasyalı, Ali. (2012). “Karapapak Türkleri”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi-(TAED)*, Sayı 48, ss.269-304.
- Kafkasyalı, Ali. (2012). “Kazakistan Karapapakları: Dünün Ahıska-Ahılkelek, Bugünün Kazakistan
- Terekeme Karapapakları”, *Türkolojiya Dergisi*, Kazakistan-Almata, Sayı 3 (59), ss.82-91.
- Kırzioğlu, M.Fahrettin.(1972). *Dede Korkut Oğuznameleri Işığında Karapapaklar, Borçalı-Kazak Uruğ’unun Kür-Aras Boylarındaki 1800 Yılına Bir Bakış*, Erzurum: Erzurum Türk Ocağı Yay.
- Kırzioğlu, M.Fahrettin. (1993). *Osmanlılar’ın Kafkas Elllerini Fethi 1451-1590*, Ankara: TTK Yay.
- Kırzioğlu, M.Fahrettin.(1972). *Karapapaklar*, Erzurum.
- Taşgılı, Ahmet. (1996). ‘Karakalpıklar’, *İslam Ansiklopedisi*, XXIV, İstanbul: TDV Yay., s.426-427.
- Türkoğlu, İsmail.(1996). ‘Karapapaklar’, *İslam Ansiklopedisi*, XXIV, İstanbul: TDV Yay., İstanbul, s.470.
- Türk Ansiklopedisi*,(1970). XVIII, Gürcistan, Ankara: MEB Yay., s. 206-208.
- Türk Ansiklopedisi*, (1974). XXI, Karapapaklar, Ankara: MEB Yay., s.309.

